

Шишпанова Н. О.,
канд. екон. наук, асистент кафедри фінансів,
Банківської справи та страхування,
e-mail: shishpanova@mnaeu.edu.ua

Сердечна Ю. С.,
магістр,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна,
e-mail: serdechko1995@meta.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОГО ПОРТФЕЛЯ

У статті розкриваються основні теоретичні засади формування та управління страховим портфелем з метою досягнення його збалансованості, а також забезпечення фінансової надійності страхової компанії. Обґрунтовано та уточнено принципи та класифікація типів страхового портфелю. Визначено методи управління ризиком незбалансованості страхового портфелю та виявлено заходи щодо його оптимізації.

Ключові слова: страховий портфель; збалансованість страхового портфелю; управління ризиком.

Постановка проблеми. Зосередження зусиль як теоретиків страхової науки, так і практиків страхового бізнесу небезпідставно спрямоване на формування та підтримання збалансованості страхового портфелю. Головна мета формування страхового портфелю полягає у досягненні оптимального співвідношення між ризиком і доходом страховика [1, с. 37]. Збалансування страхового портфелю дозволяє скоротити витрати на збитки, витрати на утримання портфелю та ведення справи, знизити ризики страховика, підвищити відновлюваність договорів страхування, а також змінити тарифну політику з урахуванням поточних тенденцій ціноутворення, що у кінцевому підсумку визначає фінансову стійкість страхової компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цікаві ідеї у страхових фінансах заклали представники як світової, так і вітчизняної науки, а саме: А. Баранов [1, 2], А. Валь [3], О. Журавка [5], Н. Нікуліна, Т. Письменна [6], Ю. Рубин [7], А. Самойловський [8], А. Супрун [9, 10], Н. Яшина [11] та інші. У своїх працях вони наголошували про необхідність системного підходу до формування страхових портфелів та побудови його відповідно до базових принципів, що висвітлені в страховій науці.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Не зменшуючи важливості отриманих наукових результатів зазначених науковців, слід відмітити, що в сучасних умовах немає окремого системного дослідження управління страховим портфелем. Можна наголосити, що теорія страхового портфелю відстає від практики. Закордонний досвід управління страховим портфелем у повній мірі не може бути використаним, що пов'язано з відсутністю кваліфікованих кадрів, які б могли пристосувати його до умов вітчизняної страхової справи, особливостями законо-

давчого регулювання та різними умовами функціонування страхових компаній.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних засад формування та управління страховим портфелем з метою досягнення його збалансованості та забезпечення фінансової надійності страхової компанії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У страховій науці є різні підходи до визначення категорії «страховий портфель». Так, одні дослідники характеризують дану категорію досить звужено, зводячи розуміння страхового портфелю до кількості застрахованих об'єктів або діючих договорів страхування на даній території або в певній страховій компанії. Інші дослідники в поняття страхового портфелю вкладають більш широкий зміст. Слід відзначити визначення, яке надала Н. М. Яшина: «страховий портфель – це вартість страхових ризиків, прийнятих на страхування з набором певних фінансових інструментів, які забезпечують фінансову стійкість страхової організації, на принципах еквівалентності, збалансованості та ефективності» [11]. Виходячи з критико-аналітичного огляду наукової літератури з даної проблематики пропонуємо розглядати страховий портфель як обсяг прийнятих на страхування ризиків і вартісних зобов'язань страховика по сформованій сукупності договорів страхування.

За обсягом страхового портфелю розраховується такий показник як рівень охоплення страхового поля (під страховим полем розуміють максимальну кількість об'єктів, що можуть бути охоплені тим, що чи іншим видом страхування). Він визначається як відношення фактично застрахованих об'єктів до їх можливої кількості, тобто відношення страхового портфелю до страхового поля, виражене у процентах. Визна-

чення даного показника є дуже важливим для страховика, оскільки дає можливість спрогнозувати перспективи розвитку окремих видів страхування на кожному окремому сегменті.

Страхова компанія повинна прагнути до створення стабільного страхового портфеля шляхом укладання якомога більшої кількості договорів з найбільшою відповідальністю по кожному ризику. Водночас страховий портфель повинен бути збалансованим, що означає поєднання у його складі різноманітних страхових договорів – нагромаджених і ризикових, великих за обсягами та індивідуальних, а також таких, що спрямовані на немасового споживача. Тому при формуванні страхового портфеля необхідно дотримуватися таких принципів:

- динамічність, що характеризує співвідношення між договорами, дія яких вже закінчується, і новими договорами, що укладаються;
- однорідність, що дає можливість формувати страховий портфель з великої кількості приблизно однакових за розміром ризиків. Недотримання цієї умови може стати причиною того, що настання навіть одного страхового випадку (значного за обсягом) може спричинити банкрутство страховика;
- диверсифікованість, що має суттєвий вплив на фінансову стійкість страховика, оскільки дозволяє мінімізувати страхові ризики та забезпечити відповідну доходність від страхових операцій.

Важливою характеристикою страхового портфеля є величина сукупної страхової суми, яка залежить від розмірів страхових тарифів, тобто від тарифної політики страховика та асортименту страхових продуктів.

Формування асортименту страхових продуктів здійснюється з урахуванням певних вимог до них, тобто визначення їхніх властивостей, які найбільшою мірою задовольняють потреби страхувальників. Адже будь-які страхові продукти проходять перевірку на ступінь задоволення суспільних потреб, які відтворюються в колективних, групових та індивідуальних інтересах страхувальників, адже на страховому ринку страхувальник прагне придбати саме той страховий поліс, умови якого передбачають найбільш повне задоволення його страхових інтересів. До переліку вимог щодо формування асортименту страхових продуктів входять: об'єкти страхування; страхові ризики; ціна страхового продукту; додаткові послуги, що надаються страховиком; якість і повнота обслуговування клієнта на стадії супроводу договору страхування.

Асортимент страхових продуктів вважається раціональним та ефективним для страховика, якщо він зорієнтований одночасно на надання якісних та недорогих і багатофункціональних страхових послуг. Разом з тим, кожен страховий продукт повинен відрізнятися від вже існуючих, задовольняти сучасні потреби страхувальників, бути зручним і простим для розповсюдження й обслуговування та привабливим для великої кількості споживачів.

Страховий портфель охоплює три групи продуктів, які дозволяють визначити перспективи розвитку страхових операцій на певній території діяльності страховика.

Перша група – основні страхові продукти – забезпечують найбільший обсяг надходження страхових премій, мають низький рівень ризику та користуються попитом на страховому ринку.

Друга група – додаткові страхові продукти – підтримують стабільний обсяг збору страхових внесків, мають різний рівень ризикованості страхових операцій, разом з тим потребують додаткових втрат для залучення страхувальників.

Третя група – стратегічні страхові продукти – передбачають забезпечення в перспективі надходження значного обсягу страхових премій.

Сукупна вартість реалізованих на ринку страхових продуктів, яка виступає у формі зібраних страхових премій за укладеними і діючими договорами страхування є основним джерелом залучених фінансових ресурсів страхової компанії, від яких залежать результати страхової діяльності.

Важливо, досліджуючи питання теорії та практики формування і управління страховим портфелем не оминати увагою проблеми, пов'язані із забезпеченням його збалансованості. Так, за Н. М. Яшиною [11, с. 11], збалансованість характеризується вартісним балансом страхових ризиків та страхового покриття ризиків за певної сукупності договорів страхування, що дає змогу досягнути оптимального співвідношення між ризиком і доходом страховика.

А. Л. Баранов [2, с. 11], у свою чергу, для з'ясування та оцінювання збалансованості страхового портфеля подає сукупність показників, за якими й відбувається кваліфікація, а саме:

- кількість нових договорів страхування та кількість договорів, строк дії за якими закінчився (причому це має відбуватися у розрізі асортименту страхових послуг, що надаються страховою організацією на ринку);
- обсяг зібраних страхових премій за новими договорами та обсяг премій, за договорами страхування, що припинили свою дію;
- величина сукупного страхового ризику, прийнятого на страхування за новими договорами страхування, та величина ризику, що був прийнятий на страхування за припиненими договорами страхування;
- середній строк дії нових договорів страхування та відповідний строк дії припинених договорів;
- сукупна страхова сума за новими договорами та сукупна страхова сума за припиненими договорами страхування;
- кількість об'єктів, прийнятих на страхування за новими договорами страхування, та кількість об'єктів, які були застраховані за припиненими договорами страхування.

Зважаючи на те, що збалансованість страхового портфеля має велике значення для забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, важливо головну увагу приділити управлінню цією характеристикою. Вважаємо, що процес управління повинен бути зосереджений на визначенні ризику незбалансованості страхового портфеля, внаслідок реалізації якого настають страхові події, за яких страхова компанія несе збитки. В процесі управління ризиком незбалан-

сованості страхового портфеля можуть застосовуватися такі методи: відбір ризиків на страхування, пере-

страхування, формування і розміщення страхових резервів (рис. 1).

Рис. 1. Методи управління ризиком незбалансованості страхового портфеля

Джерело: складено за [6, с. 96].

Як зазначає Журавка О. С., залежно від ступеня ризику можна виділити такі типи страхового портфеля: агресивний, консервативний, диверсифікований. У таблиці 1 подана стисла характеристика типів та видів страхових портфелів [7, с. 203].

Таблиця 1

Класифікація типів страхового портфеля

Типи (модель) страхового портфеля	Ступінь ризику	Види страхових портфелів залежно від наданих страхових послуг	Стисла характеристика типів страхового портфеля
Агресивний	Високий	Спеціалізований	Ризикований, має високий рівень доходності, фінансово нестійкий
Консервативний	Низький	Класичний	Низький ступінь ризику та доходності, фінансово стійкий.
Диверсифікований	Середній	Комбінований	Середній рівень ризикованості, доходності та стійкості.

Джерело: складено та систематизовано за [7, с. 25].

Агресивна модель – характеризується високим рівнем ризику та доходності; цю модель застосовують з метою максимізації прибутку; вона має низький рівень фінансової стійкості, тобто велику частку ризиків страховик повинен передавати у перестраховання. Цій моделі характерний спеціалізований тип страхового портфеля, оскільки вона має вузьку спрямованість, високий ступінь ризику та високий дохід.

Консервативна модель – характеризується низьким ступенем ризику та доходності; ця модель має високий рівень фінансової стійкості, тому її застосовують провідні страхові компанії з метою утримання позицій на страховому ринку. Консервативній моделі характерний класичний вид страхового портфеля, який міс-

тить класичні види послуг обов'язкового і добровільного страхування.

Диверсифікована модель – характеризується середнім рівнем ризику та доходності. Ця модель має середній рівень фінансової стійкості, страховики її застосовують з метою збільшення частки присутності на ринку. Диверсифікованій моделі притаманний комбінований (тобто поєднання спеціалізованих і класичних ризиків) страховий портфель.

Управління ризиком незбалансованості страхового портфеля передбачає також формування стратегічних і тактичних завдань. Стратегічні й тактичні завдання управління страховим портфелем показані на рисунку 2.

Рис. 2. Завдання управління страховим портфелем

Джерело: складено автором за [5, с. 201–204].

При виборі ризиків на страхування важливе місце займає андеррайтинг. Андеррайтинг – це комплексна робота, що проводиться страховиком щодо оцінювання страхових ризиків, прийнятих страховиком, та визначення відповідності цих ризиків страхової компанії з точки зору її фінансової стабільності [9].

При формуванні страхового портфеля андеррайтер приймає рішення щодо:

1. Вибору типу страхового портфеля за співвідношенням ризику і дохідності.
2. Прийняття ризиків страхового портфеля, а саме – визначити ступені ризику (низький, середній високий) в залежності від обраного типу страхового портфеля.
3. Визначення дохідності страхового портфеля за видами страхування.

Важливим елементом формування збалансованого страхового портфеля і забезпечення фінансової стійкості страховика є вдосконалений процес андеррайтингу.

Також важливим елементом формування страхового портфелю є перестраховування. Політика перестраховування передбачає вибір страховою компанією перестраховика, визначення частки ризику, яка буде передаватися у перестраховування, частки власного утримання та визначення вартості перестраховування. Частка ризиків, яку страховик передає у перестраховування залежить від обраної ним моделі страхового портфелю. Залежно від типу страхового портфеля обирають спосіб управління ним – активний чи пасивний.

Активний спосіб – це трудомісткий, фінансово затратний спосіб управління страховим портфелем, який передбачає ретельний аналіз ринку страхових послуг, відбір ризиків, кваліфікований підхід до формування тарифної політики та створення асортименту страхових послуг. Пасивний спосіб – це управління страховим портфелем, яке передбачає створення добре диверсифікованого страхового портфеля з визначеним рівнем ризику, розрахованим на довгу перспективу. Строк існування такого портфеля передбачає стабільність процесів на страховому ринку [3]. Оскільки портфель є диверсифікованим, то рівень доходу за ним невисокий, проте стабільний.

Ще одним методом управління ризиком незбалансованості страхового портфелю є формування і розміщення страхових резервів. Саме в процесі формування страхових резервів необхідним є здійснити точну грошову оцінку страхових зобов'язань і зарезервувати достатню суму коштів для своєчасного та повного виконання цих зобов'язань за будь-яких обставин [8, с. 15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Спосіб управління страхового портфелю залежить від стану ринку страхових послуг та типу сформованого страхового портфелю. Сформувані збалансований страховий портфель можна за допомогою ефективного управління, що є запорукою фінансової надійності страхової організації.

Список використаних джерел

1. Баранов А. Теоретичні засади управління страховим портфелем / А. Баранов // Ринок цінних паперів. – 2006. – № 3–4. – С. 35–38.
2. Баранов А. Л. Управління страховим портфелем : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / А. Л. Баранов. – К., 2009. – 20 с.
3. Валь А. М. Способи управління страховим портфелем / А. М. Валь, В. М. Чубтюк // Восьма Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми сучасної науки» [Електронний ресурс] – Режим доступу : (<http://intkonf.org/val-am-ktn-chubatyuk-vm-sposobi-upravlinnya-portfelem/>).
4. Водолазська О. А. До питання збалансованості страхового портфеля / О. А. Водолазська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 13, ч. 2. – С. 114–118.
5. Журавка О. С. Теоретичні основи формування страхового портфеля / О. С. Журавка // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 5. – С. 201–204.
6. Письменна Т. Управління збалансованістю страхового портфеля: дискурс в теорію та погляд на сучасну практику / Т. Письменна // Вісник ТНЕУ. – 2016. – № 2. – С. 90–101.
7. Рубин Ю. Б. Страховой портфель : навч.-метод. посіб. / Ю. Б. Рубин. – М. : Соминтек, 1994.
8. Самойловський А. Л. Паритетність страхових операцій: страхові резерви як засіб збалансування інтересів страховика і страхувальника / А. Л. Самойловський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 3 (70). – С. 14–21.
9. Супрун А. А. Страховий менеджмент : навч. посіб. / А. А. Супрун, Н. В. Супрун. – Львів : Магнолія-2006, 2015. – 301 с.
10. Супрун А. А. Управління страховим портфелем як засіб забезпечення фінансової надійності страхової компанії / А. А. Супрун // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2009. – Вип. 5. – С. 84–91
11. Яшина Н. М. Страховой портфель как основа обеспечения финансовой устойчивости страховой организации / Н. М. Яшина // Финансы и кредит. – 2007. – № 20. – С. 84–87

*Н. О. Шишпанова,
Ю. С. Сердечная,*

Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАХОВОГО ПОРТФЕЛЯ

В статье раскрываются основные теоретические принципы формирования и управления страховым портфелем с целью достижения его сбалансированности, а также обеспечения финансовой надежности страховой компании. Обоснованы и уточнены функции и классификация типов страхового портфеля. Выявлены меры оптимизации страхового портфеля.

Ключевые слова: страховой портфель; сбалансированность страхового портфеля.

*N. O. Shishpanova,
Y. S. Serdechna,*

Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF THE INSURANCE PORTFOLIO

The article describes the main theoretical principles of forming and management an insurance portfolio in order to achieve its balance, and ensure the financial reliability of the insurance company. Substantiated and refined the functions and classification of types of the insurance portfolio. Identified optimization measures of the insurance portfolio.

Key words: portfolio insurance; the balance of the insurance portfolio.

Рецензенти: *Якубовський С. О.*, д-р екон. наук, професор;
Кузьменко О. Б., д-р екон. наук, професор.

© Шишпанова Н. О., Сердечна Ю. С., 2017

Дата надходження статті до редколегії 4.10.2017